

ITIMOY TA'MINOT MUASSASALARIDA MOLIYALASHTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI VA MUAMMOLARI

Isoqova Sarvinoz Eshbekovna

O'zbekiston Respublikasi Toshkent

Bank-moliya akademiyasi 2-kurs tinglovchisi

Ijtimoiy ta'minot muassasalarini samarali moliyalashtirish fuqarolarning asosiy ehtiyojlarini qondirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu tizimni takomillashtirish zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, shaffoflikni ta'minlash va hududiy ehtiyojlarni hisobga olishni talab qiladi. Moliyalashtirishning o'ziga xos xususiyatlariga davlat byudjeti asosiy manba sifatida foydalanish, manzilli yondashuv, xususiy sektor mablag'larini jalb qilish va hududiy ehtiyojlarga moslashuv kiradi. Bunda davlat mablag'lari ustuvor ahamiyatga ega bo'lib, har bir hududning ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlariga mos ravishda mablag' ajratilishi zarur. Raqamli platformalar orqali aholining real ehtiyojlarini aniqlash va ularga maqsadli yordam ko'rsatish tizimlarini joriy etish ham moliyalashtirishning muhim jihatlari hisoblanadi. Shuningdek, davlat-xususiy sheriklik doirasida qo'shimcha moliyaviy resurslarni jalb qilish ham zarurdir.

Moliyalashtirishdagi asosiy muammolar sifatida shaffoflik yetishmasligi, mablag'larning maqsadsiz sarflanishi, hududiy nomutanosiblik va yetarli mablag' yetishmasligi ko'rsatiladi. Shaffoflikni ta'minlash uchun elektron monitoring tizimlari va ochiq ma'lumotlar bazasini joriy etish zarur. Mablag'larning maqsadsiz sarflanishini oldini olish uchun maqsadli xarajatlarni nazorat qiluvchi tizimlarni rivojlantirish kerak. Hududiy nomutanosiblik muammosini bartaraf etish uchun har bir hudud uchun individual moliyaviy rejalar ishlab chiqish tavsiya etiladi. Yetarli mablag' yetishmasligi muammosini hal qilish uchun xalqaro donor tashkilotlar bilan hamkorlikni kuchaytirish va xususiy sektor mablag'larini jalb qilish muhimdir.

Ijtimoiy ta'minot muassasalarini samarali moliyalashtirish fuqarolarning asosiy ehtiyojlarini qondirishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu tizimni takomillashtirish zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, shaffoflikni ta'minlash va hududiy ehtiyojlarni hisobga olishni talab qiladi.

Moliyalashtirishning o'ziga xos xususiyatlari

1. Davlat byudjeti asosiy manba sifatida:

- Moliyalashtirishda davlat mablag'lari ustuvor ahamiyatga ega.
- Har bir hududning ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlariga mos ravishda mablag' ajratilishi zarur.

2. Manzilli yondashuv:

- Raqamli platformalar orqali aholining real ehtiyojlarini aniqlash va ularga maqsadli yordam ko'rsatish tizimlarini joriy etish.

3. Xususiy sektor mablag'larini jalb qilish:

- Davlat-xususiy sheriklik (DXX) doirasida qo'shimcha moliyaviy resurslarni jalb qilish.

4. Hududiy ehtiyojlarga moslashuv:

- Qishloq joylarida ta'lim va tibbiyot xizmatlarini rivojlantirishga maxsus mablag' ajratish.

Moliyalashtirishdagi asosiy muammolar**1. Shaffoflik yetishmasligi:**

- Moliyaviy operatsiyalarni nazorat qilishning pastligi korrupsiya xavfini oshiradi.
- Yechim: Elektron monitoring tizimlari va ochiq ma'lumotlar bazasini joriy etish.

2. Mablag'larning maqsadsiz sarflanishi:

- Resurslarning noto'g'ri taqsimlanishi ijtimoiy xizmatlar sifatini pasaytiradi.
- Yechim: Maqsadli xarajatlarni nazorat qiluvchi tizimlar.

3. Hududiy nomutanosiblik:

- Mablag'lar barcha hududlarga teng taqsimlanmasligi samaradorlikni kamaytiradi.
- Yechim: Har bir hudud uchun individual moliyaviy rejalar ishlab chiqish.

4. Yetarli mablag' yetishmasligi:

- Xalqaro grantlar va kreditlar hajmining cheklanganligi.
- Yechim: Xalqaro donor tashkilotlar bilan hamkorlikni kuchaytirish.

Moliyalashtirishni takomillashtirishning strategik yo'nalishlariga raqamli transformatsiyani kengaytirish, moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish, hududiy moliyalashtirish strategiyalarini ishlab chiqish, moliyaviy boshqaruvni takomillashtirish va innovatsion yondashuvlarni tatbiq etish kiradi. Raqamli transformatsiya orqali "Ijtimoiy yordam platformasi" kabi tizimlarni rivojlantirish va elektron monitoring tizimlarini joriy etish shaffoflikni oshiradi. Davlat-xususiy sheriklikni kengaytirish, xalqaro grant va kreditlarni jalb qilish moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilishning muhim qismi hisoblanadi. Hududiy ehtiyojlarni hisobga olgan holda maxsus moliyaviy strategiyalar ishlab chiqish esa hududlararo nomutanosiblikni kamaytiradi. Innovatsion yondashuvlar, masalan, sun'iy intellekt va katta ma'lumotlardan foydalanish orqali resurslarni taqsimlash samaradorligini oshirish mumkin.

Moliyalashtirish jarayonida shaffoflikni ta'minlash va samaradorlikni oshirish uchun texnologik yechimlar muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar (Big Data) texnologiyalarini qo'llash orqali fuqarolarning ehtiyojlarini real vaqt rejimida tahlil qilish va resurslarni samarali taqsimlash imkonini beradi.

Shuningdek, blockchain texnologiyasi yordamida moliyaviy operatsiyalarni kuzatish, ularning shaffofligini oshirish va korrupsion holatlarning oldini olish mumkin. Elektron to'lov tizimlari orqali xizmatlar uchun onlayn mablag' o'tkazmalari va monitoringni amalga oshirish ham muhim strategik yechimlardan biridir.

Hududlararo nomutanosiblikni bartaraf etish uchun mahalliy sharoitlarni o'rganish va ularga moslashtirilgan moliyalashtirish rejalarini ishlab chiqish zarur. Masalan, qishloq hududlarida tibbiyot va ta'lim xizmatlarini rivojlantirish uchun alohida dasturlarni moliyalashtirish tavsiya etiladi. Shuningdek, ushbu hududlarda tadbirkorlikni rivojlantirish orqali fuqarolarning iqtisodiy faolligini oshirishga ko'mak beruvchi moliyalashtirish mexanizmlarini yaratish muhimdir.

Xususiy sektor mablag'larini jalb qilish davlat-xususiy sheriklik (DXX) asosida amalga oshirilishi lozim. Bu usul orqali davlat tomonidan taqdim etiladigan xizmatlarning qamrovini kengaytirish va sifatini oshirish mumkin. Xususan, ijtimoiy xizmat ko'rsatish sohalarida xususiy investitsiyalarni jalb etish iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashda muhim rol o'ynaydi.

Moliyaviy boshqaruvni takomillashtirish uchun ijtimoiy ta'minot muassasalarida ichki va tashqi audit tizimlarini kuchaytirish talab etiladi. Ichki audit tizimi moliyaviy jarayonlarni doimiy nazorat qilishga yordam beradi, tashqi audit esa mustaqil baholashni ta'minlab, moliyaviy faoliyatni ob'yektiv ko'rib chiqish imkonini beradi. Xodimlarning moliyaviy bilim va malakasini oshirish bo'yicha trening va konsultatsiya dasturlari esa ularning zamonaviy boshqaruv talablariga moslashuvchanligini oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy ta'minot muassasalarini moliyalashtirishning zamonaviy usullarini joriy etish, shaffof va samarali boshqaruv tizimlarini rivojlantirish, texnologiyalarni faol qo'llash va hududiy ehtiyojlarni inobatga olgan holda strategiyalar ishlab chiqish orqali tizimni takomillashtirishga erishish mumkin. Ushbu chora-tadbirlar natijasida ijtimoiy xizmatlarning sifatini oshirish, moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligini ta'minlash va fuqarolar farovonligini yaxshilashga erishiladi.

Amaliy yechimlar sifatida "Bitta darcha" tizimini yaratish, hududiy markazlar tarmog'ini tashkil etish va moliyaviy boshqaruv bo'yicha mutaxassislarni tayyorlash dasturlarini kengaytirish tavsiya etiladi. Ushbu choralar orqali ijtimoiy ta'minot muassasalarida moliyalashtirish tizimini modernizatsiya qilish, shaffoflikni ta'minlash va samaradorlikni oshirishga erishiladi. Raqamli texnologiyalarni joriy etish, xususiy sektor mablag'larini jalb qilish va hududiy ehtiyojlarga moslashtirilgan strategiyalar orqali ushbu sohani yanada rivojlantirish mumkin. Innovatsion yondashuvlar va kuchli moliyaviy boshqaruv ijtimoiy ta'minot xizmatlarining sifatini sezilarli darajada oshiradi.

Taklif va tavsiyalar

- **Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish:** "Ijtimoiy yordam platformasi" kabi tizimlar shaffoflik va samaradorlikni oshiradi.
- **Hududiy ehtiyojlarni inobatga olish:** Har bir hudud uchun alohida moliyaviy strategiyalar ishlab chiqish.
- **Davlat-xususiy sheriklikni kengaytirish:** Xususiy sektor ishtirokini oshirish orqali qo'shimcha moliyaviy resurslar jalb qilish.

Ijtimoiy ta'minot muassasalarini moliyalashtirish samaradorligini oshirish uchun shaffoflik, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va hududiy ehtiyojlarga moslashuv muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, xalqaro va xususiy sektor mablag'larini faol jalb qilish orqali tizimni yanada rivojlantirish mumkin.

Bu tezislar moliyalashtirish jarayonidagi asosiy jihatlarni yoritib beradi va ularni takomillashtirishga oid yo'nalishlarni belgilaydi.

Manbalar ro'yxati

1. Barrientos, A., & Hulme, D. (2009). Social Protection for the Poor and Poorest: Concepts, Policies, and Politics. Palgrave Macmillan.
2. Birlashgan Millatlar Tashkiloti Taraqqiyot Dasturi (UNDP). Digitalization of Social Services in Developing Countries.
3. Devereux, S., & Sabates-Wheeler, R. (2004). Transformative Social Protection. IDS Working Paper No. 232.
4. Jahon banki (<https://www.worldbank.org>).
5. Samson, M. (2009). Social Cash Transfers and Pro-Poor Growth. OECD Development Centre.
6. Usmonov B. "O'zbekistonda davlat moliyalashtirish tizimining rivoji va uning o'ziga xos xususiyatlari". Iqtisodiyot va moliya jurnali, 2022-yil.
7. Xalqaro Mehnat Tashkiloti (<https://www.ilo.org>).
8. Yusupov N. "Hududlarda ijtimoiy xizmatlar sifatini oshirishning moliyaviy mexanizmlari". Oliy ta'lim va ilm-fan rivoji jurnali, 2023-yil.